

Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

1. Поняття і види кримінальних правопорушень проти здоров'я населення

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожний має право на охорону здоров'я. Держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя населення. Злочини, передбачені розділом XIII Особливої частини КК, посягають на здоров'я населення, яке є *родовим об'єктом* цих правопорушень. Він охоплює собою безпеку біофізіологічного та психічного стану, що фактично склався, невизначеного кола осіб від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивне забрудненої продукції, а також від поширення епідемій.

Обов'язковою ознакою правопорушень, що розглядаються (за винятком порушення правил боротьби з епідеміями — ст. 325), є наявність предметів, що становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей. Вони виступають як предмети або як засоби здійснення цих правопорушень. Такими предметами є:

- 1) наркотичні засоби (статті 305—309, 313—320);
- 2) психотропні речовини (статті 305—309, 313—314, 315, 317—320);
- 3) прекурсори (статті 305, 306, 311, 312, 318, 320);
- 4) аналоги наркотичних засобів та психотропних речовин (статті 305—309, 313—315, 317, 320);
- 5) снотворний мак і конопля (ст. 310);
- 6) отруйні і сильнодіючі речовини (ст. 321);
- 7) одурманюючі засоби (статті 322, 324);
- 8) мікробіологічні та інші біологічні агенти (ст. 326);
- 9) токсини (ст. 326);
- 10) допінг (ст. 323);
- 11) радіоактивне забруднені продукти та інша продукція (ст. 327).

Поняття та ознаки перших чотирьох видів вказаних предметів даються в Законі України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» в редакції від 8 липня 1999 р.¹ При цьому всі ці предмети (крім аналогів) передбачені Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі — Перелік), який складений відповідно до законодавства і міжнародних зобов'язань України і затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770². Перелік складається з чотирьох таблиць (Таблиця I, II, III і IV), кожна з яких включає Список № 1 і Список № 2, а Таблиця I — ще й Список № 3. Ці списки містять перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, обіг яких в Україні або взагалі заборонений (наприклад, Списки № 1 і 2 Таблиці I), або обмежений, але щодо якого встановлюються заходи контролю різної суворості.

Наркотичні засоби — це включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. Наркотичні засоби рослинного походження — похідні різних сортів конопель (анаша, марихуана, гашиш тощо), опійні препарати, кокаїн; синтетичні наркотики — це наркотики, синтезовані в хімічних лабораторіях (часто в кустарних) з різних хімічних речовин (наприклад, перветин, метадон, фентаніл, фенамін, мелоквалон та інші).

Психотропні речовини — це включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та чинити депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, емоцій, мислення чи поведінки, і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

До психотропних речовин відносять мескалін, амфетамін, барбітал, діазепам, феназепам, ЛСД тощо.

Прекурсори наркотичних засобів та психотропних речовин (далі — прекурсори) — це речовини та їх солі, що використовуються при виробництві, виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку. Так, до прекурсорів відносять ацетон, етиловий ефір, соляну кислоту, сірчану кислоту, толуол.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин — це заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні хімічній структурі та властивостям наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють. Звичайно виготовлення наркотиків-аналогів має місце при створенні нового фармацевтичного препарату, в ході якого визначається і вивчається низка речовин, які мають порівнянні властивості, але дещо відрізняються своєю молекулярною структурою.

Мак снотворний чи опійний — це різні сорти маку, які містять алкалоїди опіуму (морфін, кодеїн, тебаїн тощо). Поширеним є виготовлення макової соломки. Це зібрані будь-яким способом стебла і коробочки будь-якого сорту снотворного маку (за винятком власне макового насіння) в цілому вигляді або подрібнені аж до порошкоподібного вигляду. Нерідко з макової соломки різними способами (наприклад шляхом виділення наркотично активних алкалоїдів водою або органічними розчинниками) отримують опій екстракційний в розчиненому, смолоподібному або твердому стані.

Конопля (каннабіс) — поширені назви — посівні (звичайні, культурні), іноді — індійські — однорічна рослина, в якій плодоносні та квітучі верхівки (суцвіття), пилки і смола містять тетрагідро-Каннабінол — наркотично активний алкалоїд. Наркотичні засоби конопляної групи — марихуана, гашиш, смола каннабісу, гашишне | масло, всі ізомери тетрагідроканнабінолу.

Отруйні речовини — це речовини рослинного, тваринного і мінерального походження або продукти хімічного синтезу, здатні при впливі на живий організм викликати гостре або хронічне отруєння або смерть. Такі речовини віднесені Державною Фармакопеею України до списку «А». До отруйних речовин відносяться ангідрид оцтової кислоти, зміїна отрута, миш'як, метиловий спирт, очищена бджолина отрута, ціаністий калій, стрихнін, сулема, атропіну сульфат, різні поєднання ртуті тощо.

Сильнодіючі речовини — це речовини синтетичного або природного походження, в тому числі рослини, що заподіюють небезпечний вплив на організм людини, і можуть нанести шкоду її здоров'ю та життю при прийомі їх не в

медичних цілях. Перелік сильнодіючих речовин встановлюється Фармакологічним і Фармакопейним Комітетом Міністерства охорони здоров'я України. До них відносяться транквілізатори (наприклад седуксен), ефедрин і псевдофедрин, синтетичний етиловий спирт тощо.

Одурманюючі речовини — це засоби, що спричиняють одурманюючий ефект, який, зокрема, змінює психіку і поведінку людини, і не входять до списку наркотичних, психотропних, отруйних і сильнодіючих речовин. До одурманюючих засобів відносять клофелін, алкогольні суміші з будь-яким змістом клофеліну, хлороформ, ефір, хлоротил, спиртові екстракти рослин, що містять алкалоїди тропанової групи, барбітурато-алкогольну суміш, суміш димедрола з алкоголем тощо.

Допінг — це речовини і методи, які використовуються для підвищення працездатності спортсменів, є потенційно небезпечними для здоров'я і заборонені для вживання антидопінговим Кодексом Олімпійського руху і компетентними органами відповідних спортивних організацій. До заборонених речовин відносяться стимулятори, наркотики, анаболіки, диуретики, пептидні та глікопротеїдні гормони та їх аналоги. Очевидно, що ці речовини належать до різних фармакологічних груп, однак вони об'єднані в допінги з позицій цілей їх застосування — штучне створення фізичного стану спортсмена, сприятливого для досягнення ним спортивних цілей.

Мікробіологічні та інші біологічні агенти — це предмети і речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біо-технічні препарати, мікроорганізми, патогенні для людей і тварин тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей. До біологічних агентів відносяться, наприклад, штами мікроорганізмів, речовини для обробки зерна, інші біологічно активні речовини і предмети — продукти біотехнологій.

Токсини — це сполуки (частина білкової природи) бактерійного, рослинного або тваринного походження, здатні при потрапленні в організм людини спричинити захворювання або смерть (містяться в отрутах змій, павуків, скорпіонів). Особливо небезпечно для здоров'я населення становлять токсичні речовини, які при проникненні в організм людини через органи дихання, травлення або через шкіру можуть викликати затяжні або хронічні, включаючи ракові, захворювання.

Продукти харчування чи інша продукція, радіоактивне забруднена понад допустимі рівні, — це продукти рослинного або тваринного походження, призначені для вживання людьми, а також будь-яка інша продукція сільськогосподарського або іншого походження, яка має на поверхні частинки радіоактивного матеріалу у вигляді пилу або містить радіоактивні частинки в клітках рослин або тварин понад допустимі рівні.

Ряд складів правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів в якості кваліфікуючих ознак передбачає здійснення незаконних дій, якщо їх предметом були особливо небезпечні наркотичні засоби і психотропні речовини, а також наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори у великих і особливо великих розмірах.

Назви (міжнародні незареєстровані і хімічні) особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин подані відповідно в списках № 1 і 2 Таблиці I зазначеного вище Переліку. Так, до особливо небезпечних наркотичних засобів віднесені, наприклад, героїн, кокаїновий кущ, кока лист, макова соломка (концентрат з макової соломки), ефедрин, опій. У свою чергу, особливо небезпечними психотропними речовинами визнані, наприклад, катинон, ЛСД, ЛСД-25, парагексил, МДМА тощо.

Визначення невеликих, великих і особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що знаходяться в незаконному обігу, проводиться на підставі наказу Міністра охорони здоров'я України від 1 серпня 2000 р. № 188, яким затверджені Таблиці (1, 2 і 3). Наприклад, незаконний обіг героїну у великих розмірах визнається, якщо вага його складає від 1,0 до 10 г, в особливо великих — від 10,0 і більше; макової соломки висушеної — у великих розмірах від 1 кг до 5 кг, в особливо великих — від 5 кг і більше; опію екстракційного — у великих розмірах від 50 г до 250 г, в особливо великих — від 250 г і більше. Так само визначені великі та особливо великі розміри незаконного обігу психотропних речовин і прекурсорів.

Об'єктивна сторона правопорушень, що розглядаються, полягає в суспільне небезпечному і протиправному заподіянні шкоди здоров'ю населення. Кримінальна відповідальність за ці злочини відповідає міжнародним договорам України, які передбачають обов'язки держав переслідувати осіб, винних в незаконному обігу предметів, що становлять підвищену небезпеку для здоров'я населення, в першу чергу наркотичних засобів. До них відносяться Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.¹, Конвенція про психотропні речовини 1971 р.² Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.³

Як правило, ці правопорушень вчинюються тільки шляхом дії, а деякі з них і бездіяльністю (наприклад, порушення правил зберігання і обліку наркотичних засобів, отруйних і сильнодіючих речовин, мікробіологічних та інших біологічних агентів або токсинів).

Прості склади правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів сконструйовані в основному як формальні (виключення складає заволодіння наркотичними засобами шляхом викрадення, привласнення, шахрайства і зловживання службовим становищем). Водночас деякі правопорушень проти здоров'я населення мають матеріальні склади (статті 325—327), які передбачають два види наслідків:

1) створення загрози заподіяння шкоди здоров'ю населення і 2) фактичне заподіяння такої шкоди.

Окрім того, матеріальні склади мають і деякі правопорушень з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками (наприклад, незаконне введення в організм наркотичних засобів, якщо воно заподіяло середньої тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження потерпілому або заподіяння йому смерті (частини 2 і 3 ст. 314), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, якщо воно спричинило їх нестачу у великих розмірах (ч. 2 ст. 320), спонукання неповнолітніх до застосування допінгу, якщо воно заподіяло тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 323).

Там, де закон передбачає матеріальні склади, у тому числі наслідок у вигляді створення загрози заподіяння шкоди здоров'ю населення, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є причинний зв'язок. При наслідках у вигляді фактичного заподіяння шкоди необхідно встановити, що саме це діяння, передбачене диспозицією статті, знаходиться в причинному зв'язку з наслідком як необхідним і закономірним його результатом.

Суб'єктивна сторона цих правопорушень з формальним складом характеризується прямим умислом. Важливе значення для кваліфікації правопорушень при цьому має встановлення наявності або відсутності мети збуту

наркотичних засобів, радіоактивне забруднених продуктів харчування чи іншої продукції та інших предметів. У більшості злочинів з матеріальним складом вина є тільки умисною (наприклад, викрадення, привласнення наркотичних засобів, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовою особою своїм службовим становищем.). Разом з тим, для таких злочинів, як порушення правил боротьби з епідеміями; порушення правил поводження з біологічними агентами чи токсинами; заготівля, перероблення або збут радіоактивне забруднених продуктів харчування характерна необережна форма вини до наслідків, хоч самі дії (бездіяльність) у вигляді порушення правил, можуть бути вчинені як умисно, так і через необережність.

Суб'єкт цих правопорушень як правило, загальний, тобто будь-яка осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Лише за викрадення (крадіжку, грабїж, розбій) і вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів передбачена відповідальність осіб, які досягли 14-річного віку. Водночас тільки спеціальним суб'єктом можливе вчинення таких злочинів, як заволодіння наркотичними засобами шляхом зловживання службовим становищем, незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів, порушення правил поводження з наркотичними засобами, отруйними і сильнодіючими речовинами, біологічними агентами чи токсинами.

Таким чином, **кримінальні правопорушення проти здоров'я населення** — це передбачені кримінальним законом винні, суспільне небезпечні діяння, які створюють загрозу заподіяння шкоди або заподіюють фактичну шкоду здоров'ю невизначеного кола осіб.

Частина 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309 і ч. 4 ст. 311 закріплюють заохочувальні норми, які передбачають обов'язкове і безумовне звільнення особи від кримінальної відповідальності за наявності певних передумов та підстав (добровільна здача наркотичних засобів, звернення до лікувальної установи і початок лікування від наркоманії тощо).

Види правопорушень проти здоров'я населення. Залежно від безпосереднього об'єкта, особливостей предмета та об'єктивної сторони правопорушення проти здоров'я населення, можна поділити на такі групи:

- 1) правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення (статті 305—307, 309—311, 320 і 321);
- 2) правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення (статті 308, 312, 313, 318 і 319);
- 3) правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу (статті 314—317, 322—324);
- 4) інші правопорушення проти здоров'я населення (статті 325—327).

§ 2. Деякі кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305). *З об'єктивної сторони* контрабанда — це незаконне переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.

За своєю конструкцією правопорушення, передбачений ч. 1 ст. 305, відноситься до правопорушень з формальним складом. Він є закінченим з моменту фактичного незаконного переміщення через кордон вказаних предметів. Кримінальна відповідальність настає за сам факт незаконного переміщення цих предметів через кордон, незалежно від того, чи зміг винний розпорядитися ними чи ні.

З суб'єктивної сторони контрабанда вчиняється у формі прямого умислу, при якому особа усвідомлює не тільки факт переміщення предмета злочину через митний кордон, а й бажає цього.

Мотиви контрабанди можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають. Найчастіше контрабанда здійснюється з користі, для наживи, передачі наркотиків іншим особам, з метою збуту тощо.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.

Частина 2 ст. 305 передбачає відповідальність за вчинення контрабанди повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини або наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори у великих розмірах.

Повторність має місце, якщо контрабанда здійснюється хоча б у другий раз, незалежно від того, була чи не була особа судимою за перший злочин.

Вчинення контрабанди за попередньою змовою групою осіб має місце; якщо у вчиненому брали участь дві або більше осіб, які заздалегідь домовилися про спільне її вчинення (див. ч. 2 ст. 28). Поняття особливо небезпечних наркотичних засобів, поняття великого і особливо великого розмірів розглядалися в параграфі першому цього розділу.

У частині 3 ст. 305 передбачена відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, вчинену організованою групою (див. ч. 2 ст. 28), а також якщо предметом контрабанди були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори в особливо великих розмірах.

Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306). *Предметом* правопорушення є фінансові кошти (гроші, цінні папери, акції), отримані в результаті наркобізнесу, а також об'єкти приватизації, обладнання та інше майно підприємств, організацій або установ, яке приватизоване або придбане за ці фінансові кошти.

Об'єктивна сторона цього правопорушення може полягати в одній із таких дій: розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; придбання за такі кошти об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих та інших потреб; використання таких коштів і майна з метою продовження незаконного обігу вказаних предметів.

Розміщення передбачає відкриття від імені фізичної чи юридичної особи рахунку в банку або внесення коштів на існуючий рахунок, переведення з іншого рахунку, вкладення грошей в фонди підприємств, організацій, установ або їх філій та інші легальне існуючі структури, незалежно від форм власності.

Придбання — це купівля та інші форми отримання у власність об'єктів, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих та інших потреб. Способи придбання можуть бути різними (на аукціоні, конкурсі, придбання акцій, шляхом оформлення договору купівлі-продажу тощо) і здійснюватися особисто, через довірених осіб, разом з іншими особами.

Придбання обладнання передбачає різні форми купівлі та отримання у власність обладнання, механізмів, апаратури, техніки, виробничих і переробляючих ліній єдиного циклу тощо. Причому таке придбання здійснюється для виробничих та інших потреб, як правило, з метою їх використання за призначенням і отримання в майбутньому вигоди.

Використання коштів, здобутих внаслідок незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів з метою продовження незаконного обігу з вказаними предметами, передбачає подальше фінансування такої діяльності (наприклад, посів і вирощування рослин, що містять наркотики, їх виробництво, виготовлення, переробка, зберігання, перевезення, пересилка тощо).

Закінченим злочин є з моменту здійснення будь-якої вказаної дії.

Суб'єктивна сторона цього злочину передбачає наявність прямого умислу, поєднаного з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Суб'єкт цього злочину — будь-яка особа.

Частина 2 ст. 306 передбачає вчинення вказаних дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах. Під великим розміром розуміють кошти, сума яких становить двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Інші кваліфікуючі ознаки розглядалися раніше при аналізі злочину, передбаченого ст. 305.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307). *Об'єктивна сторона* правопорушення передбачає незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Для наявності складу правопорушення досить вчинення хоча б однієї із зазначених дій.

Під *незаконним виробництвом* слід розуміти виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів з використанням механізмів, промислових ліній і комплексів тощо. Причому виробництво передбачає систематичну, постійну злочинну діяльність, що здійснюється, як правило, на професійній основі і з професійним обладнанням.

Незаконне виготовлення — це будь-які дії, внаслідок яких були отримані наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. Під виготовлення підпадають і дії з переробки, рафінування (очищення) з метою підвищення їх концентрації або наркотичного ефекту. Відповідальність за ст. 307 настає незалежно від способу виготовлення (в домашніх чи лабораторних умовах, шляхом хімічних реакцій тощо), їх вигляду та кількості,

Закінченим правопорушення вважається з моменту фактичного отримання (виходу) наркотичних засобів або психотропних речовин.

Придбання — це отримання наркотичних засобів або психотропних речовин у самого виготівника або інших осіб (купівля, отримання в обмін, в рахунок сплати боргу, в дарування або позики, а також привласнення знайденого). Причому придбання може бути як відшкодувальним, так і безвідплатним.

Придбання є закінченим правопорушенням з моменту фактичного отримання наркотичних засобів або психотропних речовин.

Під *зберіганням* слід розуміти фактичне володіння наркотичними засобами або психотропними речовинами (при собі, в приміщенні, в тайнику чи інших місцях). Причому для кваліфікації вчиненого не має значення, чи є винний власником чи ні, здійснюється зберігання тимчасово або постійно, а також місце зберігання.

Зберігання може здійснюватися як таємно, так і відкрито. Під зберігання підпадає також носіння наркотичних засобів і психотропних речовин. Зберігання цих предметів є триваючим злочином. Він вважається закінченим вже з моменту первинного фактичного володіння ними.

Перевезення — це переміщення наркотичного засобу або психотропної речовини з одного місця в інше будь-яким транспортним засобом, по землі, воді або у повітрі. Перевізником може бути як сам власник, так і інші особи, в тому числі й ті, які діють за винагороду.

Пересилання здійснюється у вигляді відправлення багажем або поштою. Закінченим злочин вважається з моменту відправки, незалежно від того, чи отримав адресат наркотичні засоби або психотропні речовини, чи ні. Якщо ж особа була затримана при оформленні документів на відправку, то його дії належить кваліфікувати як замах на пересилку (статті 15 і 307).

Збут — це будь-яка форма передачі або реалізації наркотичних засобів або психотропних речовин, в результаті якої вони переходять у володіння і розпорядження інших осіб (продаж, дарування, обмін, передача і оплата в борг, і навіть введення ін'єкцій іншій особі тощо).

Збут вказаних речовин, поєднаний із схиленням до їх вживання, належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 307 і 315.

Збут є закінченим правопорушенням з моменту передачі наркотичного засобу і психотропної речовини іншій особі, незалежно від того, розпорядилася вона ним чи ні.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується прямим умислом, що поєднується із спеціальною метою збуту наркотичних засобів або психотропних речовин.

У більшості випадків цей злочин вчинюється з корисливих мотивів і з корисливою метою.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.

Частина 2 ст. 307 передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 308— 310, 312, 314, 315 і 317 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях

масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини

Під повторністю правопорушень слід розуміти здійснення хоча б однієї із злочинних дій, вказаних в ст. 307, незалежно від того, була чи не була особа судима за першу з них.

Для кваліфікації вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила один із правопорушень, передбачених статтями 308—310, 312, 314, 315 і 317 КК, або із залученням неповнолітнього не має значення, досяг чи не досяг неповнолітній віку кримінальної відповідальності. Якщо він досяг 16-річного віку, то підлягає відповідальності за ч. 1 ст. 307.

Частина 3 ст. 307 передбачає відповідальність за дії, визначені у частинах 1 або 2 цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

Особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (ч. 1 цієї статті, ч. 1 статті 309).

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення така сама, як і правопорушень, відповідальність за які передбачена ст. 307.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення — прямий умисел та відсутність мети збуту, тобто подальшої передачі зазначених предметів або реалізації їх іншим особам.

Кваліфікуючі ознаки правопорушення такі самі, як і в ст. 307. *Покарання за злочин:* за ч. 1 ст. 309 — обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк; за ч. 2 ст. 309 — позбавлення волі на строк від двох до п'яти років; за ч. 3 ст. 309 — позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. Особа, яка добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1 цієї статті.

Посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310).

Предметом правопорушення є насіння або рослини снотворного маку чи конопель. Посів або вирощування інших рослин, які містять наркотичні речовини, не утворює складу цього злочину.

З об'єктивної сторони, це правопорушення полягає в незаконному посіві або вирощуванні вказаних сільськогосподарських культур.

Посів — це дії, спрямовані на висів насіння рослин або розсади без належного дозволу на будь-яких земельних ділянках, як спеціально підготовлених, так і дорожніх. Злочин визнається закінченим з моменту внесення насіння або розсади в ґрунт незалежно від подальшого проростання чи зростання рослин, розміру площі.

Вирощування — це догляд (рихлення, прополювання, букетировка, прорідження, полив, підживлення тощо) за посівами і сходами з метою доведення їх до стадії дозрівання. Причому для наявності вказаного діяння не має значення, посадив ці рослини сам винний, висіяні вони будь-ким іншим або є дикорослими.

Закінченим правопорушення вважається з моменту здійснення дій, спрямованих на поліпшення зростання вказаних культур, незалежно від того, чи був вирощений або зібраний урожай з ділянок, що обробляються. На кваліфікацію злочину не впливають ні розмір площі, що засіяна чи обробляється, ні приналежність земельної ділянки.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується прямим умислом. Винний усвідомлює, що здійснює посів або вирощування рослин, що містять наркотики і заборонені до обробітку, і бажає цього.

Мотиви, якими керується особа, можуть бути різними і на кваліфікацію злочину не впливають. У більшості випадків вони носять корисливий характер. Якщо посів або вирощування вказаних рослин здійснюється з метою виготовлення наркотичних засобів, збуту урожаю, то вчинене утворює собою приготування до злочинів, вказаних у ст. 307 або ст. 309. У цих випадках відповідальність настає за сукупністю злочинів.

Суб'єктом цього правопорушення може бути будь-яка особа.

У частині 2 ст. 310 встановлена відповідальність за незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель особою, яка була засуджена за ч. 1 ст. 310 чи яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 309, 311 і 317, або вчинення зазначених дій за попередньою змовою групою осіб з метою збуту, а також незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель у кількості п'ятисот і більше рослин.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311). *Предметом* цього правопорушення є прекурсори. *Об'єктивна сторона* та ознаки, що становлять її зміст, аналогічні складу злочину, передбаченого ст. 307.

Відмінна ознака, що відноситься до характеристики *суб'єктивної сторони* правопорушення, полягає в тому, що дії винний вчиняє з метою використання для виробництва або незаконного виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин. Кваліфікуючі ознаки злочину розглядалися раніше при аналізі правопорушень, передбачених статтями 305, 307 і 309.

Відповідно до ч. 4 ст. 311 особа, яка добровільно здала прекурсори, що призначалися для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних із незаконним обігом прекурсорів, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконні їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (ч. 1 цієї статті).

Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

(ст. 320). *З об'єктивної сторони* це правопорушення полягає в порушенні встановлених правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а також порушенні правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів або речовин.

Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів регулюється Законом України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 8 липня 1999 р.¹. Ці питання регламентуються «Положенням про порядок здійснення діяльності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 1996 р. № 6²; наказом МОЗ України від 18 грудня 1997 р. № 356³; наказом Мінпрому України від 19 червня 1997 р. № 104, яким затверджена Інструкція про порядок виробництва, зберігання, перевезення і реалізації прекурсорів⁴.

Відповідно до встановленого порядку культивування снотворного маку (опійного та олійного) чи конопель може здійснюватися тільки на підставах і в об'ємі, передбачених державним замовленням. Ці питання вирішуються Мінагропромом, іншими органами, уповноваженими Кабінетом Міністрів України. Дозвіл на заняття такою діяльністю дається на підставі ліцензії чи дозволу, що видаються уповноваженими органами виконавчої влади.

З суб'єктивної сторони це правопорушення може бути вчинений як умисно, так і через необережність.

Суб'єкт цього правопорушення — особа, уповноважена додержуватися встановлених правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а також виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Частина 2 ст. 320 передбачає відповідальність за вчинення вказаних дій повторно або якщо вони спричинили нестачу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів у великих розмірах, або призвели до викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Характеристика цих кваліфікуючих ознак розглядалася при висвітленні складів злочинів, передбачених статтями 305, 307, 312 і 313.

§ 3. Деякі кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення

Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення полягає у вказаних діях із заволодіння наркотичними засобами.

Поняття викрадення (крадіжка, грабіж), привласнення, вимагання, заволодіння цими предметами шляхом шахрайства повністю відповідають їх аналізу щодо злочинів, передбачених статтями 185, 186, 189, 190 і 191 (див. розділ VII підручника).

З суб'єктивної сторони це правопорушення характеризується прямим умислом.

Суб'єктом викрадення, вимагання і розбою є особа, яка досягла 14-річного віку; шахрайства — 16-річного віку, привласнення — особа, якій ці предмети ввірені або знаходяться у її веденні.

Частина 2 ст. 308 передбачає відповідальність за вчинення цього злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 306, 307, 310, 311, 314, 317, або у великих розмірах, а також заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

У частині 3 ст. 308 встановлена відповідальність за дії, передбачені частинами 1 або 2 ст. 308, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах, або організованою групою, або шляхом розбою з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також вимагання цих засобів чи речовин, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я.

Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення та її ознаки аналогічні злочину, передбаченому ст. 308.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення, крім прямого умислу, передбачає і спеціальну мету — збут прекурсорів іншим особам або їх збут для виробництва або виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Кваліфікуючі ознаки цього правопорушення висвітлені раніше при характеристиці складу правопорушення, передбаченого ст. 308.

Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення виражається в одній з дій: незаконному виготовленні, підробленні, використанні або збуті підроблених чи незаконно одержаних документів, які дають право на отримання наркотичних засобів чи психотропних речовин або прекурсорів, призначених для виробництва або виготовлення цих засобів чи речовин.

Незаконне виготовлення документа передбачає будь-який спосіб виготовлення фальшивого документа, подібного до справжнього, який перебуває в обігу. Способи виготовлення можуть бути різними: за допомогою технічних засобів, від руки, шляхом ксерокопіювання, з використанням іншої техніки тощо.

Незаконне підроблення документів означає повну або часткову зміну змісту вже оформленого справжнього документа, а також складання документа з внесенням до нього даних, які повністю або частково не відповідають дійсності.

Під використанням документа розуміють його пред'явлення до офіційних органів з метою отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів.

Під збутом підроблених або незаконно отриманих документів слід розуміти будь-яку форму їх передачі або реалізації іншим особам. Причому збут документа передбачає будь-який спосіб його відчуження: продаж, дарування, обмін, передача в борг, сплата боргу тощо.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення — прямий умисел, поєднаний з метою отримати замість

документа наркотичні засоби або психотропні речовини.

Суб'єктом цього правопорушення є будь-яка особа.

Частина 2 ст. 318 передбачає відповідальність за вчинення злочину повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 306—317.

Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319). *Предмет* цього правопорушення — рецепт—документ, який дає право на придбання наркотичних засобів або психотропних речовин.

З *об'єктивної сторони* це правопорушення виражається в незаконній видачі рецепта на право придбання вказаних засобів і речовин. Згідно з Законом України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 8 липня 1999 року¹ видача лікарями рецептів громадянам на право придбання ними вказаних засобів і речовин здійснюється на основі правил, встановлених Міністерством охорони здоров'я України. Порушення цих правил свідчить про незаконність видачі рецепта. Незаконна видача лікарем має місце у випадках, коли рецепт виданий особі, яка не має права на придбання наркотичних засобів або психотропних речовин як ліків; або в ньому збільшена кількість допустимої дози відпуску наркотичних засобів або психотропних речовин тощо.

Правопорушення вважається закінченим з моменту видачі, тобто з моменту передачі незаконного рецепта іншій особі.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується прямим умислом, поєднаним з корисливими мотивами чи з іншими особистими інтересами.

Суб'єктом цього правопорушення є лікар, який видав рецепт. Якщо незаконний рецепт виписаний іншою особою, відповідальність настає за ст. 318.

Частина 2 ст. 319 передбачає відповідальність за вчинення тієї самої дії повторно.

Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313). *Предметом* цього правопорушення є обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Інші ознаки складу правопорушення, вказані в ст. 313, аналогічні злочину, передбаченому ст. 308.

§ 4. Деякі кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу

Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 314). З *об'єктивної сторони* правопорушення полягає в незаконному введенні будь-яким способом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в організм іншої особи всупереч її волі.

Під незаконним введенням розуміють будь-які примусові дії, спрямовані на введення в організм іншої особи зазначених засобів і речовин (ін'єкція, шляхом додавання в їжу, лікарські препарати, напої тощо).

Способи примусового незаконного введення в організм іншої особи наркотичних засобів і психотропних речовин можуть бути різними — це обман, примушування, насильство. Лише їх застосування свідчить про введення в організм вказаних засобів і речовин всупереч волі іншої особи.

Слід зазначити, що спосіб введення, вид наркотичного засобу чи психотропної речовини, його кількість на кваліфікацію не впливають. Введення в організм іншої особи наркотичних засобів лікарем, хоч і всупереч волі цієї особи або без її згоди, з метою профілактики або лікування, не містить складу цього злочину.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом. Мотиви, якими керується винний, можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.

У частині 2 ст. 314 встановлена відповідальність за ті самі дії, якщо вони призвели до наркотичної залежності потерпілого або вчинені повторно або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 306—312, 314—318, або вчинені щодо двох чи більше осіб, або якщо вони заподіяли середньої тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження потерпілому.

Частина 3 ст. 314 передбачає відповідальність за дії, передбачені частинами 1 або 2 цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або особи, яка перебуває в безпорадному стані, чи вагітної жінки, або якщо вони були пов'язані з введенням в організм іншої особи особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також якщо внаслідок таких дій настала смерть потерпілого.

Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 315). З *об'єктивної сторони* схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів — це дії винного, спрямовані на те, щоб збудити в іншій особі бажання вжити їх. Стаття 315 передбачає особливий вид підбурювання, причому воно може бути як одиничним, так і багаторазовим, що на кваліфікацію вчиненого не впливає. Схиляння може бути вчинене тільки в формі активної дії і тільки щодо конкретної особи. Способи схиляння можуть бути різними: умовляння, пропозиція, надання порад, прохання, лестощі, примушування, переконання, залюкування, підкуп, обіцянка винагороди або іншої вигоди, погроза припинити шлюбні або дружні відносини тощо. Перераховані дії можуть виражатися словесне, в конклюдентних діях, у письмовій формі, з використанням техніки тощо.

Правопорушення вважається закінченим з початку здійснення дій, спрямованих на те, щоб збудити в іншій особі бажання вжити наркотичні засоби, незалежно від того, чи вдалося викликати у потерпілого де бажання.

Якщо при схилянні до вживання наркотичних засобів особа ще й збувала їх або сприяла їх викраденню, виробництву, виготовленню, придбанню, зберіганню, перевезенню або пересиланню, її дії належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 315 і 308 або 309.

З *суб'єктивної сторони* це правопорушення характеризується прямим умислом і наявністю спеціальної мети — викликати у потерпілого бажання вживати наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги.

Суб'єктом цього правопорушення може бути будь-яка особа.

Частина 2 ст. 315 передбачає схилення до вживання наркотичних засобів, вчинене повторно або щодо двох чи більше осіб, або щодо неповнолітнього, а також особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 314 і 317. При цьому винний усвідомлює або за всіма обставинами справи повинен був і міг усвідомлювати, що він збуджує бажання споживати наркотики саме у особи, яка не досягла 18-річного віку.

Незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ст. 316). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення характеризується діями, які полягають у публічному або груповому незаконному вживанні наркотичних засобів у місцях, що призначені для проведення Навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян.

Під публічним вживанням слід розуміти відкрите вживання наркотичних засобів у присутності третіх осіб, які усвідомлюють характер того, що відбувається.

Вчинення цих дій групою осіб передбачає, що у процесі вживання наркотичних засобів беруть участь дві або більше осіб. Присутність сторонніх осіб при цьому не обов'язкова. Для кваліфікації не має значення, вживали учасники групи наркотичні засоби послідовно чи одночасно.

Місцем вчинення правопорушення є територія, призначена для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів або інші місця масового перебування громадян (пляжі, вокзали, парки, дитячі майданчики, вулиці, площі, підземні переходи тощо)

Закінченим правопорушення є з моменту вживання (прийняття) наркотичного засобу, незалежно від того, чи доведений винний до стану наркотичного сп'яніння.

З *суб'єктивної сторони* це правопорушення вчиняється з прямим умислом.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.

Частина 2 ст. 316 передбачає відповідальність за вчинення тих самих дій повторно або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 310, 314, 315, 317 і 318.

Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317). З *об'єктивної сторони* це правопорушення характеризується вчиненням однієї з таких дій: організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також надання приміщення з цією метою.

Під організацією таких місць слід розуміти злочинні дії, спрямовані на пошук приміщення, будівлі, споруди, приготування, пристосування частини будівлі, будинку, сараю, куреня тощо для вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Організація вважається закінченою з моменту створення місць для вчинення цих дій.

Утримання місць — це використання приміщення або іншого, спеціально пристосованого місця, для вживання, виробництва чи виготовлення зазначених предметів. Власник місць може забезпечувати клієнтів необхідним обладнанням, інструментом, пристосуваннями, можливістю безперешкодного перебування у приміщенні в стані наркотичного сп'яніння. Утримання цих місць є триваючим злочином, який полягає у безперервному систематичному вчиненні такої злочинної діяльності.

Надання приміщення полягає у дозволі незаконного вживання, виробництва чи виготовлення зазначених предметів у приміщенні, яким винний користується або яке знаходиться в його власності. Відповідальність настає як при неодноразовому, так і при разовому наданні приміщення.

Правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення зазначених дій.

З *суб'єктивної сторони* це правопорушення характеризується прямим умислом, що поєднується із спеціальною метою — створити сприятливі умови для вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.

Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів (ст. 322). Це правопорушення відрізняється від злочину, передбаченого ст. 317, лише предметом, яким є лікарські та інші засоби, що вживаються з метою одурманення потерпілого.

Спонування неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323). *Предметом* цього правопорушення є допінг — засоби і методи, які входять до переліку заборонених Антидопінговим кодексом Олімпійського руху.

З *об'єктивної сторони* під спонуванням слід розуміти дії винного, спрямовані на те, щоб збудити намір, бажання застосувати допінг неповнолітнім. Спонування може бути вчинене тільки у формі активної поведінки. Способи і засоби можуть бути різними, наприклад, умовляння, пропозиції, прохання, переконання тощо.

Закінченим правопорушення вважається з початку дій, спрямованих на спонування неповнолітньої особи до застосування допінгу.

З *суб'єктивної сторони* це правопорушення вчиняється з прямим умислом, що поєднується із спеціальною метою — викликати у потерпілого бажання застосувати допінг.

Суб'єктом цього правопорушення є будь-яка особа, яка досягла 18-річного віку.

Частина 2 ст. 323 передбачає відповідальність за ту саму дію, вчинену повторно щодо двох чи більше осіб або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 314, 315, 317, 324.

У частині 3 ст. 323 передбачена відповідальність за дії, передбачені частинами 1 або 2 статті, якщо вони заподіяли тяжкі наслідки. *Покарання за правопорушення:* за ч. 1 ст. 323 — штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; за ч. 2 ст. 323 — позбавлення волі на строк до двох років; за ч. 3 ст. 323 — позбавлення волі на строк до п'яти років.

Схилення неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів (ст. 324). *Предметом* правопорушення є одурманюючі засоби, які не є наркотичними або психотропними, або їх аналогами.

З *об'єктивної сторони* це правопорушення виражається у схиленні неповнолітніх до вживання

одурманюючих засобів.

Поняття схиляння те саме, що і в злочині, передбаченому ст. 315.

Потерпілим від правопорушення є особа, яка не досягла 18-річного віку.

З *суб'єктивної сторони* це правопорушення характеризується прямим умислом і наявністю мети — викликати у конкретної особи бажання вживати одурманюючі засоби.

Суб'єктом цього правопорушення може бути будь-яка особа, яка досягла 18-річного віку.

§ 5. Інші правопорушення проти здоров'я населення

Порушення правил боротьби з епідеміями (ст. 325). З *об'єктивної сторони* це правопорушення передбачає: порушення правил, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим заразним захворюванням і боротьби з ними; настання наслідків у вигляді створення реальної можливості поширення епідемічних або інших заразних захворювань або поширення вказаних захворювань; причинний зв'язок між допущеними порушеннями та будь-яким із названих наслідків.

Правила попередження і боротьби з епідемічними та іншими заразними захворюваннями встановлюються відповідно до «Основ законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р.¹, Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р.² та Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 р.з.

Епідемічними визнаються такі інфекційні захворювання, які мають здатність масово поширюватися серед населення на відповідній території за короткий проміжок часу. Інші заразні захворювання — це різні хвороби людей, що передаються один одному (наприклад, холера, чума, малярія тощо). Правила, про які йдеться в ст. 325, передбачають вчинення відповідними органами та службовими особами медико-санітарних заходів, спрямованих на попередження або боротьбу з епідемічними та іншими заразними захворюваннями.

Порушення цих правил може полягати в їх невиконанні або неналежному виконанні (наприклад, в'їзд на територію України іноземного громадянина з країни, де зареєстровані інфекційні хвороби, без документів, передбачених міжнародними договорами і санітарним законодавством України).

Порушення правил має бути причинне пов'язано або з поширенням епідемій та інших заразних захворювань на певній території України, або зі створенням реальної загрози такого поширення.

З *суб'єктивної сторони*, порушення встановлених правил може бути вчинено умисно або через необережність, але щодо наслідків можлива тільки необережність.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа, в тому числі і службова.

Порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326). *Об'єктивна сторона* цього правопорушення характеризується:

1) діями у виді порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення або інших правил поведінки з біологічними агентами і токсинами;

2) наслідками у вигляді: створення загрози загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого;

3) причинним зв'язком хоча б між одним із зазначених діянь і одним з названих наслідків.

Відповідно до ст. 53 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.¹ підприємства, установи і організації зобов'язані забезпечувати екологічно безпечне виробництво, зберігання, транспортування, використання, знищення, знешкодження і поховання мікроорганізмів, інших біологічно активних речовин і предметів біотехнології, а також інтродукцію, акліматизацію і реакліматизацію тварин і рослин, розробляти і вживати заходи з попередження і ліквідації наслідків шкідливого впливу біологічних чинників на довкілля та здоров'я людини.

Підприємства і громадяни-підприємці, здійснюючи зазначені дії, зобов'язані дотримуватися санітарних норм, що гарантують безпеку для здоров'я населення і довкілля. Ці ж вимоги поширюються на транзитне транспортування через територію України хімічних, біологічних, радіоактивних, інших небезпечних для здоров'я видів сировини, корисних копалин, речовин та матеріалів (у тому числі нафти і нафтопродуктів, природного газу тощо) будь-якими видами транспорту та продуктопроводами (ст. 25 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р.)¹.

Порушення встановлених правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами може бути вчинене як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності. Таке порушення може виражатися в невиконанні зазначених правил або в їх неналежному виконанні.

Створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків передбачає виникнення реальної можливості настання смерті людини або захворювання хоча б однієї людини на хворобу, небезпечну для її здоров'я.

Заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого означає фактичне захворювання внаслідок вказаних дій хоча б однієї особи (за винятком того, хто брав участь у вчиненні цього злочину). Злочин визнається закінченим з моменту настання будь-якого вказаного наслідку.

З *суб'єктивної сторони* порушення зазначених правил може бути умисним або необережним, а щодо наслідків — тільки необережним.

Суб'єкт цього правопорушення — спеціальний, тобто особа, на яку покладений обов'язок дотримуватися правил поведінки із зазначеними предметами.

Частина 2 ст. 326 передбачає відповідальність за те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Під загибеллю людей розуміють смерть хоча б однієї людини; інші тяжкі наслідки — це нанесення тяжких тілесних ушкоджень одній чи кільком особам; середньої тяжкості тілесні ушкодження — нанесення ушкоджень двом і більше людям, зараження хворобою кількох осіб, заподіяння значної матеріальної шкоди фізичній або юридичній особі.

Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 327). *З об'єктивної сторони* цей правопорушення передбачає дії (заготівлю, перероблення або збут радіоактивно забрудненої продукції) і наслідки у вигляді: створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, а також причинний зв'язок між хоча б між однією із зазначених дій і одним із названих наслідків.

Заготівля продуктів харчування чи іншої продукції, радіоактивно забруднених понад допустимі рівні, — це дії зі збору врожаю сільськогосподарських культур, ловлі риби, добутку дичини, збору грибів, плодів диких рослин тощо. Переробка цієї продукції — це вплив якимось способом на продукти харчування або іншу продукцію з метою надання їм придатності для вживання як в готовому вигляді, так і як напівфабрикату (сушка, заморожування, витягнення, кип'ятіння, змішання тощо). Збут — це випуск будь-яким способом в обіг продуктів харчування або іншої радіоактивно забрудненої продукції. Такий випуск може бути відшкодувальним (продаж, обмін) або безвідплатним (дарування, пригощання).

Про наслідки у вигляді створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого зазначено при аналізі ст. 326.

З суб'єктивної сторони це правопорушення характеризується умислом щодо діяння і необережністю щодо вказаних наслідків. Обов'язковою ознакою заготівлі і перероблення продуктів харчування чи іншої радіоактивно забрудненої продукції є наявність мети збуту такої продукції. Заготівля і перероблення цієї продукції для власних потреб не утворює злочину.

Суб'єкт цього правопорушення — будь-яка особа.